

ve Kadir geceleri başta Sa'dîler olmak üzere bütün tarikat mensuplarının bu camide zikir yapmalarına müsaade alacak kadar geniş nüfuza sahipti. Vefatında tekkesine defnedildi.

Kendisinden sonra adına nisbet edilen Abdüsselâmiyye tarikatı oğlu Şeyh Galib Behceddin ile onun halifesi Şeyh Mustafa ve Şeyh Şamlı İbrâhim efendiler tarafından devam ettirilmiştir. İbrâhim Efendi'nin otuz altı yıl kadar süren meşihatinden sonra 1826 yılında, Koğacı Şeyh diye tanınan Mehmed Emin Elî Efendi postnişin olmuş, bir süre sonra o da makamını oğlu Mehmed Galib Efendi'ye bırakmıştır. Bu tarihten sonra Yahyâ Efendi ve oğlu Mehmed Ârif ile devam eden tarikat, 1919'da Meclis-i Meşâyih tarafından tekkenin postnişinliğine tayin edilen Sütlüce Sa'dî Dergâhı şeyhi Elif Efendi'nin torunu Yûsuf Zâhir Efendi'nin şeyhliği sırasında tekke ve zâviyelerin kapatılması ile tarihe karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, I, 338-342; Zakir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, s. 48-49; *Sicill-i Osmani*, III, 337; Bandirmalizâde, *Mir'âtü't-turuk*, İstanbul 1306, s. 21-22.

NİHAT AZAMAT

ABDÜSETTÂR EFENDİ, Kırmılı

(ö. 1887)

Fıkıh âlimi, Mecelle Cemiyeti üyesi.

Doğum tarihi ve tahsil hayatı hakkında bilgi yoktur. İstanbul Hukuk Mektebi'nde uzun yıllar fıkıh dersleri okuttu. Temyiz mahkemesi üyesi iken Mekke-i Mukerreme mollası unvanını aldı (1887). Aynı yıl hac için Mekke'ye gitti, kısa bir müddet sonra da Taif'te vefat etti (5 Eylül 1887) ve oraya defnedildi.

Abdüssettâr Efendi'nin *Mecelle*'nin on dört, on beş ve on altıncı kitaplarında, "ilâmat mümeyyizi muavini" unvanı ile mührü vardır. Mecelle Cemiyeti reisi Ahmed Cevdet Paşa'nın en çok takdir ettiği âlimlerden biridir. Hatta Cevdet Paşa, Suriye valisi iken tanıdığı ve fikirlerine, İslâmî ilimlerdeki dirayetine çok saygı duyduğu Şam müftüsü Mahmud el-Hamzavî Efendi'den açıklamasını istediği bazı fikhî meselelerin müzakeresine Abdüssettâr Efendi'yi de dahil ederek ikisi arasında mektuplaşmak suretiyle cereyan eden ilmi tartışmaları bir mecmuada toplamıştır (bk. *Cevdet Paşa'nın Evrâkı*, İstanbul Belediyesi Ata-

türk Kitaplığı, nr. 32). Mahmud el-Hamzavî Efendi de Abdüssettâr Efendi'nin *Tenbîhü'r-rukûd 'alâ enne'l-imzâ 'e mine'l-kazâ 'fi'l-kışâs ve'l-hudûd* (bk. *Cevdet Paşa'nın Evrâkı*) adlı risâlesine *Tenbîhü'l-havâş 'alâ enne'l-imzâ 'e fi'l-hudûd lâ fi'l-kışâs* adıyla bir red-diye yazmış ve bu risâle 1303 yılında Şam'da neşredilmiştir.

Abdüssettâr Efendi'nin basılmış eserleri şunlardır: *Teşrihu Kavâidil-küliyye fi'l-ahkâmîl-feriyyetil-ameliyye*. Abdüssettâr Efendi'nin yarım kalan *Mecelle* şerhidir. Kitabın birinci cüzü bu adla (İstanbul 1295, 1297, 1301), ikinci cüzü *Mecelle Şerhi: Teşrih* adıyla (İstanbul 1296-1299) yayımlanmıştır. İkinci cüz üç kitaptan oluşmaktadır: Birinci kitap "Büyü" (İstanbul 1296), ikinci kitap "İcâre" (İstanbul 1297, 1298), üçüncü kitap "Kefâle" (İstanbul 1299) adını taşımaktadır. Ayrıca *Medhal-i Fikh* (İstanbul 1299) adlı bir eseri daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet Paşa'nın Evrâkı, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. 32; Cevdet Paşa, *Tezâkir* (nşr. M. Cavid Baysun), Ankara 1967, IV, 174, 263-264; *Osmanlı Müellifleri*, I, 385; Serkis, *Mu'cem*, II, 1707; Ebû'l-Ulâ Mardin, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa*, İstanbul 1946, s. 166-167; Ö. Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye Kamusu*, İstanbul 1949, I, 361, 434; Yaşar Karayalçın—Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası (Türk Harflerinin Kabulüne Kadar Yayımlanmış Kitap ve Makaleler, 1728-1928)*, Ankara 1972, s. 56; Özege, *Katalog*, s. 1042, 1062, 1843.

HULÛSİ YAVUZ

ABDÜŞEMS b. ABDÜMENÂF

(عبدشمس بن عبدمناف)

Kureys kabilesinin büyük kollarından biri olan Abdüşemsoğulları'nın (Benî Abdüşems) atası.

Babası Abdümenâf b. Kusay, annesi Âtike bint Mürre'dir. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen, hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Abdüşems, Hâşim'in ikiz kardeşidir. Hâşim ile birlikte Mekke yöneticiliğini, Kâbe ve hacılara verilecek hizmetleri ağabeyi Abdüddâr'dan almak için mücadeleye girişti ve sonunda Kureys'in idaresini ele geçirdi. Savaşta başkumandanlık görevi demek olan *kıyâde**'yi böylece Abdüşemsoğulları üstlenmiş oldu. Bu görev Abdüşems'den sonra oğlu Ümeyye'ye, nihayet Ebû Süfyan b. Harb'e intikal etmiştir.

Kardeşlerinden Muttalib, Hâşim ve Nevfel ile birlikte "ashâbü'l-İlâf" grubunu oluşturan Abdüşems ticaretle de meşgul olmuştur. Hayatının büyük bir kısmını Mekke dışında geçirdi. Ticaret anlaşmaları yapmak için Yemen'e ve Habeşistan'a gitti. Habeşistan ticaretini tekeline aldı. Mekke'de Taviy, Cefer, Rum ve Hum adlarında dört kuyu açtırdı. Abdüşems Mekke'de öldü ve Safâ tepesinin arka tarafında Ecyâd denilen yere gömüldü.

Abdüşems'in on iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Şam'da yerleşen Abdüümeyye ve Nevfel adlı iki oğlunun dışında diğerleri Mekke'de çoğaldılar ve Abdüşemsoğulları adı altında Kureys kabilesinin önemli ve büyük bir kolunu teşkil ettiler (bk. ABDÜMENÂF b. KUSAY) Abdüşems kabilesine mensup olanlara Abşemî (عشيمى) denilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kuveyt 1403/1983, I, 94, 148 vd.; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, I, 106, 131, 135, 137, 139; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 75, 77, 79, 85; Zübeyrî, *Nesebü Kureys* (nşr. E. Lëvi—Provençal), Kahire 1953, s. 14, 97 vd.; İbn Hâbib, *el-Muhabber* (nşr. Ilse Lichtenstadter), Haydarâbâd 1361/1942, s. 163, 169, 399, 456; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (nşr. Servet Ukâşel), Kahire 1960, s. 72-74; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1956-60, s. 56-57; a.mlf., *Ensâbü'l-esrâf*, I (nşr. Muhammed Hamîdullah), Kahire 1959, s. 59, 61, 63, 102; IV/1 (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1979, s. 1-2; Müberrred, *Nesebü 'Adnân ve Kahtân* (nşr. Abdülaziz el-Meymenî), Kahire 1936, s. 2-3; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, I, 1089, 1092; İbn Düreyd, *el-İstikâk* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1378/1958, s. 17, 73 vd., 155, 165-167; M. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, I, 318, 477; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, II, 724.

MUSTAFA FAYDA

ABDÜYÂLİL b. AMR

(عبديالىل بن عمرو)

Abdüyâlîl b. Amr b. Umeyr es-Sekafî

Hz. Peygamber'le anlaşma yapmak üzere Sakif kabilesinin gönderdiği heyetin başkanı.

Hz. Peygamber, İslâmiyet'in onuncu yılında (m. 620) Taif'e yaptığı yolculuk sırasında Sakif kabilesinin ileri gelenlerinden biri olan Abdüyâlîl ile de görüşmüş, kabile mensuplarından İslâmiyet'i

kabul etmelerini ve kendisini korumalarını istemişti; fakat diğerleri gibi Abdü-yâlîl de bu teklifi reddetmişti. Mekke'nin fethinden sonra, aynı kabileden olan Urve b. Mes'ûd Medine'ye giderek müslüman olmuş ve hemşehrilerini İslâm'a davet etmek üzere Tâif'e dönmüşse de Tâifliler onun davetine silâhla karşılık vererek kendisini öldürmüşlerdi. Fakat daha sonra Sakîf kabilesi mensupları, Arabistan yarımadasında Müslümanlığa karşı diretmekte yalnız kaldıklarını farkedince Abdü-yâlîl başkanlığındaki bir heyeti hicretin dokuzuncu yılında Medine'ye göndermek zorunda kalmışlardır. Heyet Hz. Peygamber tarafından kabul edilerek Mescid-i Nebevî'nin kenarında kurulan çadırlarda ağırlanmış, böylece onlara müslümanların davranışlarını ve ibadetlerini yakından takip etme fırsatı verilmiştir. Heyet üyeleri İslâmiyet'i kabul etmeden herhangi bir anlaşmanın yapılamayacağını anlayınca müslüman olmak için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Hz. Peygamber onların savaşa katılmamak, öşür vermemek ve kendilerinden olmayan valiler tarafından idare edilmemek şeklindeki isteklerini geçici olarak kabul etmiş, fakat namazdan muaf tutulma dileklerini, "Namazı olmayan bir dinin hiçbir kıymeti kalmaz" karşılığını vererek reddetmiştir. Heyet başkanı Abdü-yâlîl, İslâmiyet'in yasak ettiği zina, şarap ve faiz gibi kötü alışkanlıkları kabilesinin bırakamayacağını söylemiş, diğer üyeler de Lât adındaki putlarına üç yıl daha tapınmalarına izin verilmesini istemiştir. Bu şartlar da Hz. Peygamber tarafından kabul edilmemiştir.

Nihayet Abdü-yâlîl ve arkadaşları müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in Sakîf kabilesine hitaben yazdığı bir mektupla geri dönmüşlerdi. Ancak müslüman olduklarını ve Hz. Peygamber'den aldıkları emirleri bir müddet Tâifliler'den giz-

lemişler, daha sonra uygun bir şekilde İslâm'ı onlara anlatmaya başlamış ve bu suretle kabilelerinin müslüman olmasını sağlamışlardır. Faizi yasaklayan âyetlerden birinin (bk. el-Bakara 2/278) Abdü-yâlîl ve kardeşleri hakkında nâzil olduğu rivayet edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, I, 67, 261; II, 419; IV, 538, 539; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 312-314; V, 506; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1390-70 — Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 344-345; III, 97-99; a.mlf., *Cami'u'l-beyân*, Kahire 1328, I, 307; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 512; a.mlf., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1385-86/1965-66, II, 283-284; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1966, V, 29-31; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 432; M. Asım Köksal, *İslâm Târîhi*, İstanbul 1981, IX, 300-318.

SELMAN BAŞARAN

ABEDETÜ'L-EVSÂN

(عبد العوان)

(bk. PUTPERESTLİK).

ABEDETÜ'L-İBLİS

(عبد الإبلis)

(bk. YEZİDİLER).

ABES

(العبس)

Dünya ve âhirette bir işe yaramayan, maddî ve mânevî bir fayda sağlamayan söz, iş ve davranış.

Abes, genel olarak "herhangi bir fayda sağlamayan ve bir zararı önlemeyen iş ve davranış" olarak tarif edilir. Başka bir deyişle, hiç kimseye faydası olma-

yan veya dinî bir gaye taşımayan her söz ve davranış abes sayılır. Faydası dikkate alınamayacak kadar az olan veya mâkul/müsbet bir netice sağlamayan davranışlar da abes kabul edilmiş, faydasız veya kötü sonuçlar doğuranlara ise sefeh adı verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de insanların boşuna (abes olarak) yaratılmadığı anlatılırken âhireti olmayan bir dünya hayatının mânasız (abes) olduğu belirtilmiştir (bk. el-Mü'minün 23/115). Bu âyete göre yaratılışın bir gayesi vardır. Dünya hayatından sonra ebedî bir hayat olmasa ve bir hesap günü bulunmasaydı dünyanın ve insanların yaratılışı abes olurdu. Yerin ve göklerin boşuna yaratılmadığını (bk. el-Enbiyâ 21/16; Sâd 38/27) ve insanların başıboş bırakılmadığını (bk. el-Kıyâme 75/36) ifade eden âyetler, her şeyin bir hikmet ve gayeye bağlı bulunduğunu ve hiçbir şeyin tesadüfî olmadığını gösterir. Nitekim kâinattaki olağan üstü mükemmellikteki nizâm, varlıkta abese yer olmadığının açık bir delilidir. Kur'an, devamlı olarak insanları varlık-taki sebep-sonuç ilişkileri (causalité) üzerinde düşünmeye, ilâhî hikmetleri anlamaya davet eder; hayatın bir gaye ve anlamı bulunduğunu açıklarken bütünüyle varlığın bir hikmeti olduğuna dikkati çeker.

İslâm âlimleri umumiyetle dünya ve âhirette maddî ve mânevî bir fayda sağlamayan bütün iş, söz ve davranışlara abes ve gayri ahlâkî nazarıyla bakmışlardır. Onlara göre, yapılan her iş dünya veya âhiret bakımından mutlaka bir fayda temin etmeli, bir mâna taşımalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "abes" md.; *et-Ta'rifât*, "abes" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "abes" md.

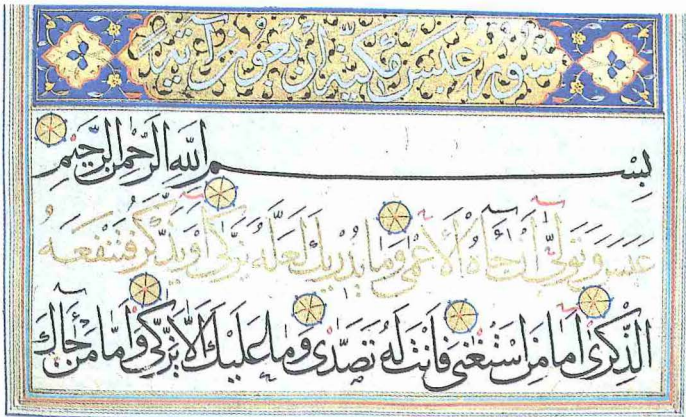
SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABESE SÜRESİ

(سورة عبس)

Kur'an-ı Kerim'in sekseninci sûresi.

Abese fiilinin masdarı olan abs, "hoşnutsuzluk sebebiyle yüzdeki ifadenin değişmesi, yüz ekşitme, surat asma ve kaş çatma" gibi mânalara gelir. Necm sûresinden sonra nâzil olan Abese sûresinin Mekki olduğunda ittifak vardır. Âyet sayısı kırk ikidir. Adını ilk kelime-

Abese
sûresinin
muhakkak
hattıyla
yazılmış
ilk âyetleri